

23.oktobar 2008.
besplatan primerak

Glas izbeglica

BROJ 2

www.pokret.net

Zamislite da se jednog jutra probudite i shvatite da više ne postojite. Upravo to se početkom 1992. dogodilo jednom broju građana Slovenije. Ljudi koji su se rodili ili proživeli veći deo svog života u toj državi, koja se 1991. otopila od Jugoslavije i proglasila nezavisnost, otkrili su da ih je vlada "izbrisala" sa svih javnih spiskova. Ostajali su bez posla, lične karte i vozačke dozvole bivale su im konfiskovane, deca su im bila vraćana sa školskih kapija, penzije im nisu isplaćivane, otkazano im je zdravstveno osiguranje. Mnogi od njih bili su isterani iz svojih domova. U očaju, mnogi su pobešli, dok oni koji su ostali živeli su u strahu od zatvaranja, zlostavljanja i deportacije. Najmanje sedam ljudi izvršilo je samoubistvo. Ultrade-sničarski političari nazivali su ih ratnim zločincima, prevarantima i nepoželjnim. Iako su se njihovi glasovi računali na referendumu za slovenačku nezavisnost, više nisu bili dobrodošli u novoj republici. U Sloveniji, oni su postali poznati kao "Izbrisani" a njihovi životi postali su kafkijanski.

Izbrisani, Slovenija

Uvodnik	2
Izbrisani – priča o građanskoj smrti	3
Etničko čišćenje, ali na perfidan način – intervju sa Acom Todorovićem	7

Brisanje je zločin – intervju sa Irfanom Beširevićem	13
Izbrisani Slovenije – Sara Pistotnik	15
Nevidljivi, Srbija	
Pravno nevidljiva lica – intervju sa Ivankom Kostić, izvršnom direktorkom Praxisa	18

Uvodnik

Sva etnička čišćenja i agresivni nacionalizmi devedesetih godina na Balkanu zapravo su služili kao podrška neoliberalnom ekonomskom i političkom projektu, odnosno ostvarenju društva maksimalne eksploatacije ljudi i resursa. Agresivni nacionalisti su najbolji saradnici imperijalističke politike koja se sada javlja u obliku neoliberalne dogme. Njihova uloga je u širenju mržnje prema susednim narodima sa kojima bi udruženo trebalo da se suprotstavimo projektima dominacije, te su ključni faktor u početnoj fazi politike "Zavadi, pa vladaj".

Iako se mnogi danas pozivaju na evropske vrednosti koje su navodno osnovne civilizacijske vrednosti, ne smemo zaboraviti da je nacistička industrija smrti nastala upravo u Evropi i da istorija i prošlost Evrope nikako nisu bile "civilizovane".

Pri sprovođenju etničkog čišćenja neke države bivše SFRJ odabrale su oružje, druge su se odlučile na perfidniji model. 1992. je slovenačka vlast, još dok se borila za priznanje nezavisnosti Slovenije, jednom broju svojih stanovnika život pretvorila u tragičnu dramu, uskrativši im sva prava i izbrisavši njihovo postojanje. Do nedavno je nad Evropskom Unijom predsedavao slovenački establišment, a on po svemu sudeći nije imao nameru da korenito ispravi te zločine iz prošlosti... Usled toga, zabrinjava nas kakav tretman će u EU imati obični ljudi, pogotovo ako znamo da će EU prema Sporazumu o Readmisiji u Srbiju deportovati između 50.000 i 100.000 ljudi, od kojih mnogi neće imati ni gde da žive, ili će biti bez zaposlenja i sa otežanim daljim školovanjem... Toliko o "svetloj" budućnosti u EU, bilo da nas u nju vode domicilne demokrate ili od nedavno profinjeni bivši ili sadašnji članovi Srpske Radikalne Stranke.

U ovom izdanju *Glasa Izbeglica* predstavljamo sudbinu stanovnika Slovenije čije je postojanje država ukinula jednim potezom, oduzevši im lična identifikaciona dokumenta usled čega su izgubili sva prava koja su im pripadala, i prepustila ih bezizlaznom birokratskom lavirintu. Oni su širom sveta postali poznati pod imenom "Izbrisani". Pokret za slobodu ovim izdanjem *Glasa izbeglica* želi da skrene pažnju i na mnoge "izbrisane" građane u Srbiji, odnosno na one koji su "pravno nevidljivi" čime su im uskraćena osnovna egzistencijalna prava. Nažalost, u Srbiji procesi brisanja, odricanja ljudskih prava pojedinih zajednicama, uglavnom su nevidljivi a broj "izbrisanih" građana, koji nikad neće postati ravnopravni, neprestano se umnožava. Za Srbiju njihova sudbina kao da je još uvek ispod praga osetljivosti.

Ovo izdanje *Glasa Izbeglica* objavljujemo povodom dolaska u Beograd naših prijatelja iz Slovenije, iz *Civilne Inicijative Izbrisanih Aktivista, Socijalnog Centra Rog, ČKZ-a* (Časopis za kritiko znanosti), i [A]Infoshopa iz Ljubljane. U četvrtak 23. oktobra, organizujemo tribinu "Izbrisani u Beogradu" u Domu Omladine, a zatim ćemo sledećeg dana, zajedno sa gostima iz Slovenije, primerke *Glasa izbeglica* predati slovenačkoj ambasadi u Beogradu i na taj način apelovati na sadašnju slovenačku vladu da ispravi nepravdu koja je učinjena Izbrisanima.

Osim toga, želimo da nam se jave *Izbrisani* koji žive u Srbiji kako bi dokumentovali njihove slučajeve i povezali ih sa ljudima koji im mogu dati osnovne pravne informacije o mogućnostima sređivanja njihovog statusa u Sloveniji.

Izbrisani

Priča o građanskoj smrti

26. februara 1992. novopriznata nezavisna država Slovenija izbrisala je imena više desetina hiljada građana sa spiska stanovnika. Ciljana populacija, kasnije poznata kao "izbrisani", nije bila slovenačkog porekla već je pripadala tzv. "novim manjinama" koje je vlada želela da istera iz zemlje, uključujući etničke Srbe, etničke Hrvate, etničke Bošnjake, etničke Albance i etničke Rome. Kritičari ove radikalne akcije slovenačke vlade okarakterisali su masovno brisanje kao "administrativni genocid". Prigodniji termin bi verovatno bio "administrativno etničko čišćenje" ili "građanska smrt". Kroz istoriju, ovakvi radikalni potezi koji sami po sebi masovno krše ljudska prava gotovo uvek su predstavljali uvod u ekstremnije akcije poput masovnog isterivanja pa čak i genocida. U slovenačkom slučaju, "Izbrisani" su postali meta isključivo zbog svog neslovenačkog porekla. "Administrativno etničko čišćenje" 26. februara 1992. u Sloveniji može se posmatrati kao jedan od faktora koji su doveli do radikalizacije u bivšoj Jugoslaviji koja je samo par meseci kasnije iskusila nasilna etnička čišćenja u Bosni i Hercegovini. Nažalost, veliki deo pogođenih građana napustio je Sloveniju. Kada bi zvaničnici od "Izbrisanih" zatražili stari jugoslovenski pasoš, odsekli bi gornju desnu ivicu i time načinili dokument neupotrebljivim a

vlasnika obeležili. Iako nisu držani na nišanu i iako njihove kuće nisu spaljivane kao u Bosni, "Izbrisani" su ipak ostajali bez posla, zdravstvenih beneficija i ponekad bivali deportovani zbog manjih prekršaja. Sedam "izbrisanih" građana izvršilo je samoubistvo a ultranacionalistički političari nazivali su "Izbrisane" ratnim zločincima, prevarantima i nepoželjnim.

Ova radikalna mera desila se 26. februara 1992, samo osam meseci od proglašenja slovenačke nezavisnosti 25. juna 1991. Slovenija je postala članica UN-a tri meseca kasnije (22. maja 1992.). Posebno je bitna činjenica da Slovenija nije bila u ratu kada se "brisanje" dogodilo. Rat sa Jugoslavijom koji je trajao samo par nedelja završen je sporazumom pod pokroviteljstvom EU koji je rezultirao povlačenjem jugoslovenskih trupa i demobilizacijom slovenačkih trupa. Osim toga, Slovenija je već pre ovog događaja donela novi Ustav u kojem stoji da je država obavezna da poštuje i štiti ljudska prava i osnovne slobode (član 5 i članovi 61-63).

Sudbina

- Jednog sunčanog jutra 1992. **Zoran Vojinović** se probudio shvativši da više ne postoji. Ne postoji na papiru – kada mu je lična karta istekla, zvaničnici su odbili da je produže. Ni u bolnici – kada se razboleo i

zatražio tretman, rečeno mu je da je izgubio sve zdravstvene pogodnosti. Ni u državnim kompjuterima – kada se obratio za pomoć u nalaženju posla odbijen je uz obrazloženje da ilegalno boravi u Sloveniji. **Vojinović**(29), jedan je od 18.000 ljudi u Sloveniji poznatih kao "izbrisani" - neslovenački građani čija su imena izbrisana iz spiska stanovnika samo godinu dana nakon što je Slovenija proglasila nezavisnost. **Vojinović** je izbrisan iako je rođen u Sloveniji, od srpskih roditelja. Danas radi kao nadzornik grupe čistača u jednom tržišnom centru. "Bio sam prevaren i Slovenija bi trebalo da se stidi", rekao je.

- Pre deset godina, građevinski radnik, **Franjo Herman** postao je jedan od "izbrisanih". Rođen u Hrvatskoj, preselio se u Sloveniju 1955. Kao i svi bivši Jugosloveni, imao je pravo da živi u bilo kom delu tadašnje Jugoslavije. Deregistrovan, izgubio je sva socijalna osiguranja. Avgusta 2000, dijagnosticiran mu je rak. Iako je Franjo redovno plaćao zdravstveno osiguranje sve dok ga nisu izbrisali, odbili su da ga pregledaju u bolnici. Rekli su da nije bio osiguran. Gospodin **Herman** preminuo je 2003. godine, bez lečenja i nepriznat, u državi u kojoj je živio skoro 50 godina.

Sličnu politiku etničke homogenizacije vodile su države poput Kambodže (etnički Vijetnamci, 1993), Mjanmara (Arakanske Rohinge, 1992) i Sirije (Kurdi, 1962). Skup država koje su izvršile masovnu denacionalizaciju praćenu masovnim isteravanjima uključuju i Etiopiju (osobe povezane sa Eritrejom, 1998), Butan (Lotsampe, etnički Nepalci, 1991.), Vijetnam (Hoe, etnički kineski narod, 1978.-1979), Francusku (etnički Nemci u oblasti Alzak-Loren 1918.-1920). Posmatrane zajedno sa Slovenijom, navedeni primeri jasno pokazuju da ovakve akcije mogu stvoriti velike internacionalne probleme.

- **Ivan Bago** je na prelomu milenijuma bio vitalni osamdesetogodišnjak. Onda mu je jednog dana na nogu pala paleta i povredio je prst. Otišao je do bolnice, gde su sredili ranu. U bolnicu je išao još i na previjanje rane, a onda mu je jednog dana medicinska sestra rekla: "Karticu, molim." Gospodin **Bago** joj je pružio staru zdravstvenu knjižicu, ali sestra njome nije bila zadovoljna. Prišla je drugom pacijentu, uzela mu karticu i gospodinu pokazala šta joj treba. Plastičnu karticu Zavoda za zdravstveno osiguranje sa čipom. "Gospodine, kartica Vam treba. Inače, svaka injekcija košta 4.500 tolara." Pošto **Ivan Bago** do toga dana nije imao problema sa zdravljem, nije ni primetio da nije dobio karticu. Zatim je otišao do koparske filijale Zavoda i saznao da je 1992. godine bio izbrisan iz evidencije. Iz evidencije je bio izbrisan, jer je 1992. godine bio izbrisan iz registra stalnog stanovništva. Da se **Ivan Bago** nije povredio, možda ni danas ne bi znao da je njegov pravni status vrlo sumnjiv. Ako ministarstvo unutrašnjih poslova nekoga izbrise iz registra stalnog stanovništva, on posledično izgubi gomilu drugih prava. Zakon o zdravstvenoj prevenciji i zdravstvenom osiguranju kaže da su osigurani oni penzioneri koji u RS imaju stalni boravak. Pojam stalni boravak ne upućuje na kuću ili stan u kome se stalno boravi, već na kompjuterski podatak. Govori o tome da li neko postoji u informacionoj bazi ministarstva unutrašnjih poslova.¹

- Penziju, koju je zaradio u Nemačkoj, nije mogao u RS da dobije niti da je podigne iz banke, jer nije imao stalni boravak. Tako je ostao bez sredstava za preživljavanje, iako je penzija iz Nemačke dolazila na njegov račun još od aprila 1997. U međuvremenu su mu iz Nemačke nagovestili da će prestati da mu uplaćuju penziju, jer **Janko Šribar** nije mogao nijednim dokumentom da dokaže

¹ Članak "Izbrisani – 11 let pozneje" objavljen u "Mladini", 24. 2. 2003. godine.

da je živ i da još uvek postoji. Od nemačkog penzionog osiguranja dobio je pismo u kome su zahtevali da u dokumenat kojim svake godine potvrđuje da je živ upiše i svoje državljanstvo i podatke iz ličnog dokumenta, inače će prestati da mu uplaćuju penziju. Da bi preživeo, polako je rasprodavao svoj imetak – auto, koji mu država nije dozvolila da koristi, harmoniku, Fender gitaru, skupe elektronske efekte za gitaru, pojačalo za gitaru, ozvučenje za pevača, radijski stub sa Telefunkenovim zvučnicima, mikrofone i različite držače. Po pomoć je otišao na odeljak za socijalni rad u Izoli, gde su mu službenici ljubazno objasnili da pomoći kod njih nema i predložili mu da ilegalno pobegne preko granice. Izdali su mu i potvrdu o tome da mu nisu dali nikakvu pomoć.

- Bila je rutinska kontrola. Priveli su me u policijsku stanicu iako sam predao dokumenta. Rekli su mi da dokumenta ne važe i oduzeli mi ličnu kartu, pasoš i propusnicu

za Italiju. Tražio sam da mi neko objasni zašto. Nakon dva sata mi je prišao jedan civil i objasnio: dovezen sam u policijsku stanicu da bi me poslali sudiji za prekršaje! Zašto, pitao sam se. Jer živim neprijavljen na svojoj adresi, bio je odgovor. Kada sam pitao kako i zašto, civil me je pitao da li gledam TV, jer tamo je rečeno da me je država objavila 26. 2. 1992. Odveden sam sudiji za prekršaje, platio kaznu 3.600 tolara, onda su me vozili kući, u prisustvu policije pokupio sam garderobu i odvezli su me u Center na Celovski ili u Šiški.² Tu sam bio 12 dana zatvoren. Pitao

² Prelazni dom, institucija u kojoj se između ostalog utvrđuje identitet osoba bez dokumenata. "Strance nikada prisilno ne vraćamo u države u kojima bi bili ugroženi njihovi životi ili sloboda iz razloga rasne, verske, etničke ili druge pripadnosti ili političkog uverenja, ili, pak, u države gde bi bili ispostavljeni mučenju ili nečovečnom ili ponižavajućem tretiranju, jer u tim slučajevima Zakon o strancima izričito brani njihovo prisilno odstranjivanje iz naše države." Sa zvanične i-net strane Policije R.S. www.policija.si/si/organiziranost/uup/centujtjce.html

sam zašto me drže zatvorenog – rekli su mi da idem u Hrvatsku da pomognem svojim. Žena je dolazila par puta, pa su me pustili. Vozačku dozvolu sam imao. Tokom boravka u Prelaznom centru bile su mnogobrojne verbalne provokacije: da će, kada dođe mrak, da nas, Srbe, vozi kombi u Hrvatsku, da se borimo. To se događalo iz dana u dan. (prev. M.S.)³

- Po narodnosti sam Srbin i ne bi smeli da me deportuju u Hrvatsku. Time su kršili sve konvencije o ljudskim pravima. Na slovenačkoj granici smo prešli u drugi auto: iz policijskog u običan beli karavan. Hrvatski pogranični policajci nisu hteli da me prime. Policajci su me morali odvesti nazad. Na graničnom prelazu Gruškovje između slovenačke i hrvatske granice postoji nekoliko kilometara širok pojas koji ne pripada nijednoj državi. Tamo, na sredini između obe granice smo stali. Izvukli su me iz auta. Policajac mi je stavio automatsku pušku u usta i zapretio mi da će sledeći put pritisnuti obarač – ako se vratim. Onda me je još i šutnuo. Ostavili su me baš tamo, na ničijoj zemlji, da bih sam otišao u Hrvatsku. Nisam znao šta bih. Rešio sam da odem na granicu do hrvatskih policajaca. Činili su mi se čovečnijim od slovenačkih, jer su me odmah na granici odbili (kao Srbina nisu hteli da me prime). Objasnio sam im kakva je situacija. Jedan od njih mi je skuvao kafu. Rekli su mi da im policajci svakog dana dovezu po 10, 12 ljudi. Ako su Hrvati, uzmu ih – trebali su im vojnici – slali su ih na front. Nas Srbe su odbijali. Sačekali smo da padne mrak i onda su mi pokazali gde mogu da ilegalno pređem u R.S. i vratim se kući. (prev. M.S.)⁴

- **Saša Milenković**, koji se 1972. rodio u Prokuplju, u R.S. je došao kada je imao 5 godina. Godine 1991. je završio poslednji razred srednje škole, krenuo u posetu braći

3 Iz intervju sa V.A. iz 2005. godine

4 Dedić, J. n.d., str. 121

u Srbiju i iznenada se našao usred konflikata između srpskih i hrvatskih jedinica. U R.S. se zbog blokada na putevima vratio tek februara 1992, zakasnio da preda molbu za državljanstvo i postao izbrisan. Pomoću stare lične karte pokušao je da se upiše na Fakultet za sport, ali ga bez potvrde o državljanstvu nisu primili. U upravnoj jedinici u Mačkovoj ulici su mu izbušili lične dokumente, a u R.S. je sa "pauzama" boravio sa radnom i boravišnom vizom. Posle deset godina života, često na ivici siromaštva, vratili su mu status stalnog stanovnika." (prev. M.S.)⁵

- Jedan od najnovijih primera je slučaj **Ali Beriše**, kosovskog Roma. Godine 1993, kada se vratio iz posete rođacima u Nemačkoj, na graničnom prelazu mu je policajac rekao da njegova dokumenta više ne važe iako je u R.S. stalno živio i radio od 1987 godine. Oduzeli su mu dokumenta i odvezli u Centar za odstranjivanje stranaca u Šiški, Ljubljana. Odatle je kasnije deportovan za Albaniju. A osim prezimena, Ali Beriša nema nikakve veze sa Albanijom niti je do tada ikada u njoj bio. Iz zatvora u Albaniji je pobjegao i ilegalno opet došao u R.S, gde je opet zatvoren u Centar iz koga je kasnije pobjegao u Nemačku gde je zatražio status izbeglice. Kada Kosovo, nakon 1999, više nije imalo status ratnog područja, nadležni organi u Nemačkoj su odlučili da Berišu sa porodicom (u Nemačkoj se oženio i dobio decu) deportuju na Kosovo. Međutim, pošto je poslednji stalni boravak imao prijavljen u Mariboru, vraćen je u R.S. gde je zatražio azil. Živeo je u Azilnom domu (gde je dobio i peto dete) sve dok ga sa porodicom nisu opet deportovali u Nemačku krajem januara 2007.⁶

5 Iz članka "Zgodbe izbrisanih", objavljenog u "Mladini" dana 22.12.2003. godine.

6 Iz članka "Otroci v zaporu", objavljenom u „Mladini“ 3.2.2007. godine. O Beriši je isti časopis pisao i u članku „Izbrisani azilant“ 17.10.2005.

Etničko čišćenje, ali na perfidan način

Intervju sa Acom Todorovićem

U Beogradu, oktobra 2008.

Razgovarao Milenko Srećković Aleksandar Todorović - osnivač udruženja Izbrisanih – dugi niz godina vodi borbu protiv državne birokratije koja je početkom 90-tih izabrala perfidniju, manje krvavu varijantu realizacije "nacionalnog programa". Po zvaničnim podacima slovenačkog MUP-a, država je početkom 1992. godine izbrisala iz registra stalnog boravka 18.305 ljudi. Izbrisani su u većini bili poreklom iz drugih republika bivše Jugoslavije, sa stalnim boravkom u Sloveniji. Biti izbrisan značilo je biti bez ikakvih dokumenata, izgubiti sva socijalna prava - pravo na rad, pravo na stan, pravo na školovanje, na zdravstvenu zaštitu - i postati ilegalac u sopstvenoj zemlji. Radilo se o slovenačkoj varijanti etničkog čišćenja u okviru sukoba u bivšoj Jugoslaviji.

Kao rezultat borbe Izbrisanih, Ustavni sud je doneo odluku da je brisanje bilo protivpravno, nalažući da se sva prava Izbrisanim vrata, i to retroaktivno od 1992. Ali, kako je pitanje Izbrisanih građana postalo politički problem, odluka Ustavnog suda se ne sprovodi dok je slovenačka nacionalistička desnica pokrenula ksenofobnu rasističku kampanju protiv Izbrisanih.

Da li biste ono što je 1992. učinjeno Izbrisanim imenovali terminima kao što su "administrativno etničko čišćenje" ili "građanska smrt"?

Bez obzira na to što je broj izbrisanih znatno niži od broja "Južnjaka" u Sloveniji, velikom broju ljudi (po priznanju Republike Slovenije 18.305 ljudi) zaista se dogodila građanska smrt. Tadašnji politički vrh je bio upozoren na mo-

Aco Todorović

guće posledice. Ali, bez obzira na upozorenja nekih političara i pravnika, ipak su tadašnji jastrebi, koji su bili u većini, doneli odluku o brisanju. Pošto danas imamo dokaze o glasanju u parlamentu i o "nebitnom" zakonu, nikako ne možemo govoriti o nehatu ili grešci u koracima, već o zločinu sa predumišljajem.

Sa pravne tačke gledišta takva civilna smrt je za veću osudu od sličnih primera u carskoj Rusiji. Tamo su čoveka pozvali na sud i zbog ovakvog ili onakvog prekršaja osudili ga na gubitak identiteta. U našem slučaju sve je teklo gotovo tajno s namerno pogrešnim tumačenjem jednog od članova zakona o strancima. To glasanje je tada prošlo neopaženo u javnosti, jer su se svi bavili hiljadugodišnjim snom nacije o državnosti. Upravo tada počinje i rat u Hrvatskoj i BiH, i ko bi pored toliko mrtvih na Balkanu uopšte opazio virtuelno mrtve u Sloveniji. Osim toga, međunarodnoj zajednici bili su potrebni makar jedni dobri momci u južno-slovenskoj zajednici. Izabrali su Sloveniju.

Ako i zaboravimo određen broj deportovanih, možemo govoriti o etničkom čišćenju, ali na perfidan način. Masovne deportacije bi bile vidne i opažene. Izbrisani su većinom sami napustili svoje domove jer se nije moglo preživeti bez ličnih dokumenata i identiteta. Slovenija je odmah nakon osamostaljenja hermetički zatvorila granicu. Vlasti Slovenije su dobronamerno i često Izbrisane upućivali u matične republike, da uredi dokumente. Policija ih je s osmehom i ljubazno puštala napolje. Povratka više nije bilo. U Sloveniji vam je ostao stan, porodica, penzija, dečiji dodatak... Četvrtina izbrisanih je na taj način ili deportacijama "jedan po jedan" etničko počišćena. Naime, po priznanju MUP-a radi se o oko 4.000 ljudi.

Slovenija je požurila sa aktom osamostaljenja

Da li smatrate da je "administrativno etničko čišćenje" 26. februara 1992. u Sloveniji bio jedan od faktora koji je doveo do

radikalizacije u bivšoj Jugoslaviji koja je samo par meseci kasnije doživela nasilna etnička čišćenja u Bosni i Hercegovini?

Ne, pre bih rekao da su jastrebi "željni" demokratije suodgovorni za rušenje političke i nacionalne ravnoteže u tadašnjoj Jugoslaviji, te na taj način suinicirali kataklizmu u BiH. Nisu se držali izreke: bolje je 100 godina pregovarati nego jednu godinu ratovati. Istovremeno, ne poričem pravo na samoopredeljenje bilo koje nacije, posebno ako teče demokratskim putem. Danas ne možemo govoriti da se Slovenija u trenutku osamostaljenja ponašala nedemokratski. Naprotiv, sve je bilo čisto kao suza. Međutim, i taj način je za osudu, jer su tadašnji političari morali znati da su upalili fitilj na Balkanu. Za osudu je razmišljanje u stilu: "Posle mene, kod komšije neka bude potop". Dakle, trebali su da sačekaju sa aktima osamostaljenja.

Totalitarnost u dobu "demokratije"

Kako je izgledao dan kada su Vama uništena dokumenta? Kakve su bile prve najuočljivije posledice na Vaš život u Sloveniji? Da li ste bili u opasnosti da Vas deportuju? Da Vas isteraju iz kuće?

Moramo se ponovo vratiti demokratiji. Slovenački projekat osamostaljenja zvanično je tekao pod izgovorom da ne žele više živeti u totalitarnom sistemu, da je potreba za demokratijom glavni i gotovo jedini razlog otcepljenja. Ustvari, stvarao se nacionalni projekat, koji po pravilu u sebi sadržava isključivanje drugorodnih, diskriminaciju, brutalnost raznih vrsta, itd.

U trenutku brutalnog uništavanja ličnih dokumenata na upravnim jedinicama ni mi, Izbrisani, nismo znali prepoznati zločin. Verovali smo u demokratiju, verovali da će do zamene dokumenata trajati par dana. Uništavaoci dokumenata su izvršavali naređenje i ljubazno nas upućivali na susedni šalter. Na susednom šalteru su vam isto tako ljubazno rekli kakve uslove

morate ispuniti da dobijete nove dokumente. I opet je izgledalo da nema većih problema. Niste znali da je neko za vas spremio bezizlazni lavirint – nemoguće uslove. "Ne lipši magare do zelene trave", godine i godine bez pasoša, lične karte, posla, vozačkog ispita položenog u svom kraju, zvanično niste član zajedničkog domaćinstva – lavirint kumulativnih zakona je deo ljudi primorao da se "dobrovoljno" isele, mnogi da čak napuste svoje porodice.

Dakle, vi ste represivne mere totalitarnog sistema upoznali tek po uvođenju "demokratije" pod kojom se ustvari skrivao nacionalni projekat?

Mislim da je u Vašem pitanju sadržana i nepobitna istina. Koliko god paradoksalno zvučalo, moramo konstatovati da se dolaskom demokratije zaista smrklo velikom broju ljudi na Balkanu. Po sistemu: nema veze, "oni nisu naši". U devedesetim je balkanski trend bio da jedno misliš, drugo govoriš a treće radiš. To je balkanska demokratija u koju spada i Slovenija. Samo je fasada drugačija. Upravo tako se osvajala ex YU "demokratija".

2002. godine se otkriva da je brisanje rađeno sistematično

Vi ste prvi upotreбили termin Izbrisani i otkrili da se radi o sistematskom brisanju građana? Kako je izgledala borba da se javnost upozna sa onim što se dogodilo?

Izraz sam bukvalno ukrao od nekadašnjeg ministra MUP-a. Taj stručni izraz –izbris– je upravo on, ministar **Andrej Šter**, upotrebio u jednom internom dokumentu. Ja sam se nekako dočepao tog dokumenta i bio fasciniran stručnošću izraza: "izbrisani". Sem toga, u pomenutom internom dokumentu na sedam stranica se događa pravi balet brojeva o ljudima sa ovakvim ili onakvim (ne)statusom u R. Sloveniji. Tako smo imali neposredno priznanje o brisanju, potkrepljeno brojevima. I pošto se dobra roba sama hvali, pola posla je bilo gotovo sa tim dokumentom. Dokumentu je

trebalo samo dati krila. To nam je nekako uspelo. Bezbroy puta sam ga fotokopirao i tražio novinare koji bi ga unovčili. Da tema ne bi bila "muha jednodnevnicu" trudili smo se što većoj atraktivnosti naših javnih akcija. Moje geslo je bilo: hrabro, drsko i bezobrazno pokazivati ogledalo, bez obzira na ponovno buđenje nacionalizma, koji je ličio na ovdašnji nacionalizam iz devedesetih.

2002. godine smo nesporno otkrili etničko čišćenje u Sloveniji počinjeno još davne 1992. To potvrđuje prethodnu tezu o balkankratiji odnosno nacikratiji. Još uvek smo svi skupa na Balkanu u sklopu te mislenosti. Homogenizirane nacije izdašno nagrađuju zločince i njihove zločine. To potvrđuju i pretposlednji parlamentarni izbori u Sloveniji (2004). Naime, politički analitičari tvrde da je pojava Izbrisanih nad nebom Slovenije dovela na vlast baš one koji su najviše osporavali prava civilno usmrćenih.

Desničari su pokrenuli hajku na Izbrisane

Kako ste doživeli kampanju desničarskih partija u Sloveniji koji su Izbrisane optuživali da su izdajnici, državni neprijatelji, itd?

Delimično smo se već u prethodnom razgovoru dotakli te teme. U vreme naše promocije problema dogodila se nekakva simbioza između nas i desničara koji su tada bili u opoziciji. Mi smo imali sa kim da se svađamo i na taj način širili istinu o izvornom domaćem patentu daleko van granica Slovenije. Desničari su, pak, konačno našli unutrašnjeg neprijatelja i uz pomoć nas, odnosno sa drvijem i kamenjem na južnjake, grabili ka izbornoj pobedi. I 2004. su zaista i pobedili. To je ta simbioza.

I ove godine, uoči samih izbora, pokušali su da sklope "savezništvo" pozivajući stranke, pravnike, nevladine organizacije, kao i mnoge druge javne osobe, pa čak i same Izbrisane (lično sam dobio poziv) u parlament da kao diskutujemo o problemu.

Mi, Izbrisani, ne samo da smo tu farsu zvanično nazvanu "Javno predstavljanje mišljenja o ustavnom zakonu o Izbrisanim" bojkotovali, već smo inicirali opšti i totalni bojkot svih koji su na našoj strani. Događaj u parlamentu se ipak odigrao. Ali desničari nisu imali sa kim da se svađaju. Dakle, nisu nas nasankali, niti instrumentalizovali. Naše geslo je ovaj put bilo: pomozite sami sebi. I izgubili su izbore s obzirom na to da su izbori bili tesni, a izbor na pobjedu merila samo sa oko nekoliko hiljada glasova, možemo tvrditi da smo uticali i na zadnje izbore septembra meseca ove godine. Koalicija levih stranaka će sastaviti vladu. Biće to mogućnost za njihov popravni ispit.

Slaba vajda od levičara

Da li je nova vladajuća koalicija u Sloveniji obećala "rešavanje problema Izbrisanih", odnosno da li namerava da poštuje odluku ustavnog suda? Da li očekujete od njih da ista urade po ovom pitanju?

Brisanje je novonastaloj državi Sloveniji u devedesetim donelo velike koristi, a donosi joj i danas. Nabrojaću samo neke:

- Dobijanje pozitivne statistike o zaposlenosti zarad lakšeg ulaska u EU, naravno sa otpuštanjem velikog broja Izbrisanih, koji nisu kasnije ušli u statistike, jer zvanično ne postoje.

- Na isti način je i zvanična statistika o siromaštvu u državi falsifikovana, jer nije obuhvatila nepostojeće Izbrisane. Evropa je raširila ruke u znak dobrodošlice.

- Po mojoj proizvoljnoj oceni, podržavljeno je oko 1.000 stanova Izbrisanih a možda je broj i puno veći. Država i danas mesečno dobija znatna sredstva iz naslova stanarina Izbrisanih.

- Izbrisani su isključeni iz denacionalizacije. Nisu participirali pri raspodeli deonice u procesu denacionalizacije, koje su tada iznosile oko 3-4.000 nemačkih maraka, i koje su neki masno unovčili na tržištu vrednosnih papira.

- Izbrisani su plaćali raznorazne takse, vize, molbe, advokate... da bi uopšte mogli živeti sa svojim porodicama i na taj način popunjavali državne blagajne.

- Deo Izbrisanih je država "spašavala" tako što je legalizovala njihov status – preimenovala ih je u izbeglice. Takvi Izbrisani su bili srećni, jer su produžavali svoju papirnu egzistenciju i izbegli deportaciju. Međutim, država je bila još srećnija jer je ispunila zahtevane kvote UN-HCR pri obaveznom preuzimanju izbeglica "sa Balkana". Tim "izbeglicama" nije trebalo zidati barake, nuditi tople obroke, grejati vodu, kupovati sapun, deterdžente... Šta je bilo sa sredstvima prispelim iz UN? Možda i to saznamo jednog dana.

- 3.000 Izbrisane dece je ostalo bez dečijih dodataka – neka deca ih ni danas nemaju. Pred ulaskom su u punoletnost brisanja.

- Pravorodnim se digla kvaliteta zdravstvene zaštite, jer 1% građana više nije uživao zdravstveno osiguranje bez obzira na to što su ga dugo, dugo plaćali kada su bili zaposleni – 20, 30, 40 godina.

- Penzije proizilaze iz radnog odnosa, nevezane su sa državljanstvom. Znači, ako ste, na primer, Rumun ili Albanac, a dugo godina ste radili u Švedskoj ili Turskoj, upravo iz tih zemalja vam stiže vaša penzija. U Sloveniji nije bilo tako, a u nekim slučajevima još uvek nije.

- Radni staževi: strah me je i pomisliti da bi nekada došli do podataka koliko su na taj način oštećeni Izbrisani. Po mojoj proceni radi se o hiljadama i hiljadama godina izgubljenih radnih staževa.

- Da ne bih bio predugačak, nabrojao sam samo deo krađe, deo toga što se bukvalnom pljačkom preselilo iz naših džepova u državne blagajne. Nabrojao sam stvari koje su deo ekonomske "zgodbe o uspehu" (priča o uspehu).

- Kako su se samo euforično, tokom mnogih godina, prepotentno busali u prsa mnogi političari, među kojima su i brisači. Nabrojao sam

deo realnih stvari, da bi potkrepio svoju skepsu u pravično rešenje, jer znamo ko ima makaze i platno. Da li su to levi, desni, stari, ili bilo koja buduća vlada – cifra je prevelika.

Moram reći da ne očekujem suštinska i realna pomeranja bez obzira na to što nova vlada kao pokazuje dobru volju da će ispoštovati odluku ustavnog suda. Pravedno rešenje nećemo nikada dočekati. Do nacionalne katarze još uvek je daleko.

Naime, u nama naklonjenoj javnosti je nepoštovanje ustavne odluke dobilo neodgovarajuće mesto. Poštovanje ustavne odluke bi svakako bilo pohvalno, ali to ne rešava gore navedene "detaljčice". Poštovanje ustavne odluke je više nekakvo virtuelno pravo ili polazna tačka ka pravnoj državi. To je voda na mlin novoj vladi, da se više ne crveni u svetu. Dakle, i dalje se moramo boriti za pravičnost a manje za virtuelno ili papirnatu pravo.

Brisana su deca a ne oficiri JNA

U okviru stigmatizacije Izbrisanih govori-lo se i o "oficirima JNA među izbrisanimima" kao navodno opravdanje brisanja... Šta imate da kažete povodom toga...

Danas evidentno znamo da je među 18.305 Izbrisanih svega oko 450 bivših oficira JNA. Kao što malopre rekoah, među Izbrisanimima je gotovo deset puta više dece (3.000) nego izbrisanih oficira. S našim nenajavljenim ateri-ranjem na javnu scenu, političari su uglavnom govorili o oficirima i tako lažima problem preneli na politički parket.

Tada nismo imali podataka. A pošto ljudi rađe veruju u ono što im se dopada nego u ono što je istina, jedno vreme je tako bilo u javnosti, da smo se jedva iskobeljali. Čak se i za mene javno govorilo da sam bivši oficir iako sam bio običan civilni obveznik, i pored toga što sam otpušten iz JNA u rekordno kratkom roku, nakon svega 39 dana, još tamo u osamdesetim godinama. Ponovio se primitivni populizam, političari su se utrkivali u govoru mržnje. 2002,

2003. i 2004. godina su bile pune negativnog političkog naboja sličnog euforičnom domovinskom usklikanju iz devedesetih, kada su homogenizovali narod na nacionalnoj osnovi. Homogenizacija je dala alibi za brisanje, i kasnije vodila ka raspadu Jugoslavije krvoprolićima. Protiv pitanje glasi: Da li se oficirima JNA, bez obzira na to koliko ih je, smeju kršiti ljudska prava?

Srbija je podržala Izbrisane

Na koji način ste dobili podršku srpske vlade za tužbu predatu 2006. godine Sudu za ljudska prava u Strazburu?

Ako se dobro sećam, poziv je bio upućen Hrvatskoj, Srbiji i BiH. BiH nije odgovorila, Hrvatska je odbila saradnju a Srbija je pristupila da kao zainteresovana strana učestvuje u procesu. Naravno, poziv iz Strazbura je bio upućen međunarodnim subjektima čiji državljani su tužioc. Povodom toga moram reći da od Strazbura ne očekujem puno. Slovenija je u slučaju Izbrisanih pokazala potpunu zrelost, jer za nju pravila Strazbura važe od potpisivanja Evropske Konvencije za Ljudska Prava. Potpisivanje se obavilo 28. juna 1994. tako da brisanje nije kompetencija Strazbura, niti ga može sanirati sankcionisanjem države.

Da li se u dokumentu Andreja Štera ijedan broj poklapa sa brojem brisanja koje je priznala Slovenija? Da li je taj broj validan? U javnosti su se pominjale i veće cifre...

Izbrisati jednog čoveka je dovoljno, dva je previše, a tri je zločin. Tako uglavnom odgovaram onima koji me osuđuju da sam se tako "olako" "složio" sa priznanjem MUP-a juna 2002. godine. Broj od 18.305 Izbrisanih svakako potvrđuje sistematičnost institucionalizovane diskriminacije. Danas nakon nekoliko godina borbe imamo gotovo sve relevantne podatke, datume, i imena upletena u meko etničko čišćenje, birokratski genocid. Posle toliko godina iskustava, tokom kojih su nas protivnici

"lovili" i na gramatičkim greškama, ne smemo se baviti insinujacijama, proizvoljnostima...

U **Šterovom** dokumentu je kao što rekoh balet brojeva. Običnim sabiranjem dolazimo do broja 83.136. Ali, ipak zbog vlastite kredibilitnosti pustimo to na stranu iz već pomenutih razloga. Priznanje broja Izbrisanih od strane MUP-a nam ne daje manje razloga za srčanost nego kada bi borci za Izbrisane imali i veći broj. Njima bih rekao: "Halo, zar ćemo na to trošiti energiju – pored jezive cifre koju smo na jedvite jade "oteli", zar nemamo druga posla.

Brisanje bi se sada lakše detektovalo

U srpskoj javnosti se pisalo o tome da su se crnogorski eksperti prilikom usvajanja zakona o državljanstvu oslanjali na "stručnu pomoć" bivših slovenačkih funkcionera koji su bili žigosani kao odgovorni za protivpravno brisanje građana "južnjačkog porekla" iz spiskova stanovništva. Tvrdi se da bi "tehniku" masovnog oduzimanja državljanstva sada htela da primeni Crna Gora na one za koje se ispostavi da posle 22. oktobra 2008. imaju još jedno državljanstvo, iako se ne zna na koji način bi to Crna Gora mogla da utvrdi... Crnogorska vlast je poznata po tome da deli građane na podobne, one koji glasaju za vladajuću koaliciju, i nepodobne, one koji glasaju protiv, čime su, po zvaničnoj interpretaciji, bliskiji Srbiji... Da li bi, po vašem mišljenju, to mogla da bude osa diskriminacije?

Upravo dok se komešala situacija oko proglašenja nezavisnosti Crne Gore, zvali su me iz dva medija Crne Gore sa sličnim pitanjima. Zbog premalo poznavanja crnogorske političke realnosti, mogu govoriti samo o svojim nadama.

Ako vam ne daju ili oduzmu državljanstvo, izgubite uglavnom politička prava i neke manje bitne mogućnosti kao što je zaposlenje u državnim ministarstvima, oružanim snagama,

policiji, gubite pravo glasa na parlamentarnim izborima, itd. Ali, ipak i dalje ste vozač autobusa, poštar, profesor u školi... Upravo to se dogodilo u Litvaniji, Letoniji i Estoniji, i političari su dostigli cilj da ruskogovoreće odmaknu od državnih korita i da "nelojalni" putem izbora ne mogu krojiti nacionalne politike. Brisanjem na način koji je to izvela Slovenija gubite sve, uključujući i dostojanstvo. Nekako kao kad se otvori lov upravo na vas, da vam skinu krzno, ali počinilac ne odgovara, jer vas nije ubio.

Živimo u 3. milenijumu. Sumnjam, da će se još ikada ili bilo gde ponoviti brisanje na slovenački način. Jednostavno, nakon iskustva sa Slovenijom mnogo brže bi došlo do detekcije. Evropska i svetska situacija su danas drugačije. Nije za zanemarivanje činjenica da je konačno dostignut projekat o smrti Jugoslavije. Crna Gora nije baš produktivno učestvovala u duhu takve dvosmernosti, mislim da joj iz inostranstva ne bi gledali kroz prste kao Sloveniji.

Pre bih to očekivao na Kosovu, ali ne zato jer mislim nešto loše o Kosovarima, već zato što se tamo već godinama ustoličila osoba čije ime je **Alenka Prvinšek Mesojedec** (Da, upravo tako se preziva). Ta osoba je 3. stub brisanja. To je osoba kroz čije ruke je godinama prolazio veliki broj Izbrisanih. Radila je u slovenačkom MUP-u kao podsekretarka državne uprave za statusne poslove.

Irfan Beširović

Brisanje je zločin

Intervju sa Irfanom Beširovićem

U Ljubljani, aprila 2008.

Iz Bosne sam došao u Sloveniju kada sam imao jednu godinu. Celog svog života sam živio ovde. U stvari, nikada nisam ponovo uspostavio neki kontakt sa Bosnom.

Izbrisan sam 30 godina nakon mog dolaska u Sloveniju. Evo kako se to desilo:

Bio je neki period kada je vlada primala molbe za državljanstvo. Neposredno pre ovog perioda doživio sam strašnu saobraćajnu nesreću. To je bilo 31. decembra 1990. Bio sam u komi. Slomio sam karlicu. Pregrizao sam jezik. Tokom 1991. bio sam u bolnici i na rehabilitaciji. U aprilu 1991. dobio sam ličnu kartu bez problema. Trebala mi je zbog zdravstvenog osiguranja. Rok za podnošenje molbe za slovenačko državljanstvo trajao je od jula do decembra 1991. Otišao sam da predam molbu u roku. Ali mi je službenica rekla da sam zakasnio.

Onda, u martu 1992, dobio sam poziv iz administrativne jedinice u kome je pisalo da treba da odem tamo i uredim stvari. Službenica me je pitala da li imam slovenačko državljanstvo. Rekao sam da nemam, ali da ću to da sredim. Prošli put su mi rekli da sam propustio rok. Onda mi je službenica rekla da moram da joj dam svoju ličnu kartu. Uzela je i probušila je tako da više nije bila važeća. Slično se desilo i drugima: svi dokumenti Izbrisanih su prosto postali nevažeći. Ali drugim državljanima Slovenije su njihovi stari pasoši još važili. U svakom slučaju, vratila mi je ličnu kartu.

U to vreme živio sam sa majkom svog sina, rođenog 1991. Raskinuli smo posle Brisanja. U aprilu i martu 1992. nisam imao gde da živim. Bio sam beskućnik. Nisam imao nikakvih papira, nikakvih dokumenata. Svi Izbrisani su se u to vreme krili i plašili da ikome

kažu da nemaju status. Znao sam da ima sličnih primera jer je i moj brat Izbrisan. Čuo sam se s njim s vremena na vreme, ali ne često, jer smo se plašili. Skoro godinu dana sam bio beskućnik. Ponekad bih prespavao kod prijatelja, ali to nije bilo trajno rešenje. Spavao sam i napolju. Zimu sam proveo po podrumima.

Posle nesreće sam imao operaciju i stavili su mi parče metala u karlicu. Ali su napravili grešku i isekli mi nerv. Kasnije su se bojali da mi izvuku metal jer bi mogli da poremete nerv a ja da postanem paralizovan. Ali je problem bio u tome što je moje telo odbacivalo taj metal. Početkom devedesetih počeo sam da dobijam otvorene rane po celom telu. A tada sam preživio i trombozu. Nisam imao zdravstveno osiguranje. Jedna od posledica toga je da sam skoro izgubio vid na desnom oku. I dalje ne vidim dobro na to oko, ali je sada bolje nego pre.

Celog svog života bio sam konobar. Poznao sam puno ljudi i puno ljudi je poznavalo mene. 1993. sam naleteo na čoveka koga sam od ranije znao. Odveo me je kući. Zaposlio me je kao konobara u zamenu za krov nad glavom i hranu, ali me nije plaćao. Tako sam živio dve godine. Onda su 1995. inspektori zatvorili restoran i ja opet završio na ulici. To je trajalo nekoliko meseci. Ali bilo je leto, pa je spavanje na ulici bilo podnošljivije. Onda sam naleteo na drugog čoveka i sredio da radim kao konobar pod istim uslovima: u zamenu za hranu i stan, Ovaj restoran se nalazio u siromašnom kraju Ljubljane u kome je živelo puno Izbrisanih. Bio sam u kontaktu sa ljudima koji su bili u istoj situaciji a da to ni ja ni oni nismo znali.

Prvi problem sa policijom se desio 2002. Došli su u bar u 7 ujutro i počeli da nam traže

dokumente. A ja nisam imao dokumente. Pitali su me kako se zovem. Tražili su mi ličnu kartu. Pošto je bila nevažeća, odveli su me na sud. Hteli su da me deportuju. Stavili su me u centar za strance i rekli da će da me deportuju za Sarajevo.

"Ali ja nemam nikakve veze sa Sarajevom," rekao sam.

"Nema veze," rekli su oni. "Pustićemo te tamo na aerodromu."

Ostao sam tokom noći u centru za strance. Razgovarao sam sa socijalnom radnicom koja mi je rekla da pozovem advokata i vlasnika restorana. Oni su došli i potpisali garanciju da ću živeti u kući nekog prijatelja. Ali policija i dalje nije htela da me pusti iz pritvora. Sledećeg dana je socijalna radnica došla i pitala me: "Šta radiš ovde?" Pozvala je policijskog inspektora. Pustili su me nakon još dva sata čekanja. Tokom naredne dve godine morao sam jednom mesečno da idem da mi lupe pečat u centru za strance. Imao sam pravo da se krećem po reonu grada u kome sam živio.

Posle dve godine, policija se vratila. Rekli su mi da je moj boravak u Sloveniji istekao i da će da me vrata u centar za strance. 2003. je izašao novi zakon za Izbrisane da mogu da dobiju slovenačko državljanstvo. Nekima jeste bilo lako, a nekima nije. Ako si mogao da dokažeš da si živio u Sloveniji između 2003. i 2004, bio si kvalifikovan. Rekao sam policiji da sam predao molbu za državljanstvo. Rekli su, "Proverićemo", iako sam imao potvrdu od ministarstva da sam predao molbu. Opet sam morao da zovem advokata. Otišli smo u MUP da dobijem originalnu potvrdu da sam predao molbu. Rekli su da dok se proces ne okonča, bilo pozitivno bilo negativno, mogu da ostanem u zemlji. A onda su me ostavili na miru.

Dana 13. oktobra 2003. godine, konačno sam dobio slovenačko državljanstvo. Konačno sam mogao da dobijem zdravstveno osiguranje, ali moji problemi daleko da su bili gotovi.

Mogao sam da se slobodno krećem i da dobijem tretman za moje zdravstvene probleme. Mogao sam i da dobijem pravi posao. Našao sam posao na građevini. Radio sam mesec dana. A onda mi je pukla vena u nozi jer je posao bio jako težak a moje vene nisu mogle da izdrže toliki pritisak. Izgubio sam skoro litar krvi na putu za bolnicu. Nisam imao dodatno osiguranje povrh osnovnog osiguranja koje, zapravo, ništa i ne pokriva. Tako su mi samo očistili ranu. Kroz mesec dana, kada sam sredio dodatno osiguranje, mogao sam dobijem adekvatan tretman. Vukao sam se po bolnici sledećih nekoliko nedelja, čas su me puštali, čas sam opet morao da dođem. Imao sam problema sa okom. Rekli su mi da su bubrezi i pluća u lošem stanju. Proveo sam dve godine na bolovanju. Nakon toga, građevinska firma nije mogla da mi nađe nikakav posao. Ni zavod za nezaposlene nije mogao da mi nađe nikakav posao.

Član sam pokreta Izbrisanih od 2002. Učestvovao sam u svim akcijama, demonstracijama, štrajkovima gladu. U početku nismo shvatali da je situacija toliko strašna, da ima tako mnogo Izbrisanih. Nakon što sam se po prvi put pojavio na TV-u, svi oni gosti koje sam služio u restoranu su mi rekli da su i oni bili u sličnoj situaciji.

Na početku nam je cilj bio da povratimo svoj status i svoj stalni boravak. Neki su uspeli da dobiju ovaj status, a neki nisu. Što se mene tiče, da su mi priznali sve one godine dok sam bio Izbrisan, imao bih dovoljno staža za penziju. Ali, imam tu rupu u svojoj biografiji.

Što se tiče odštete, i kad bih dobio 5 miliona evra, to mi ne bi vratilo moje zdravlje. Jedino što želim je da se osude ljudi koji su odgovorni za Brisanje, i za odlaganje rešavanja Brisanja, kao i da se Brisanje proglasi za zločin.

Prevela Marta Stojić

Izbrisani Slovenije

Sara Pistotnik

Gubljenjem svakog pravnog statusa, izbrisani su izgubili radna mesta i nisu mogli da se zaposle, nisu mogli da se upišu u srednje škole i na fakultete, dobiju besplatnu zdravstvenu negu, socijalnu ili pomoć za nezaposlene, bili su iseljavani iz svojih stanova i gubili stanarska prava (uključujući i pravo otkupa stanova iz društvenog vlasništva nakon prelaska sa socijalističke na kapitalističku ekonomiju), nisu mogli da potpišu nikakav ugovor niti neki drugi zvanični dokument. Bili su podvrgavani policijskim kontrolama na dnevnoj bazi, deportovani iz države, zatvarani u centre za strance. Ukratko, postali su ranjivi u svakom aspektu svojih života, i stavljeni, kako sami često kažu, u neku vrstu vakuma, ni na zemlji ni na nebu.

U SFRJ, federaciji sastavljenoj od šest republika (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora i Makedonija), status neke osobe je bio određen sistemom paralelnih i međuzavisnih kategorija državljanstva, federalnog i republičkog, kao i kategorijom prijavljenog stalnog boravka. Upravo registrovan stalni boravak je predstavljao pravnu osnovu iz koje je proisticala većina ostalih prava i obaveza. Ova tri statusna određenja jugoslovenskih državljana u praksi imala su različitu ulogu. Može se čak reći da su svi formalni odnosi između pojedinca i države bila regulisani na osnovu republičkog državljanstva i stalnog boravka: dokumenti su izdavani na republičkom nivou, takse su uplaćivane u republičku kasu, osiguranje je bilo organizovano na republičkom nivou, republike su davale penzije, registrovale glasačko telo, itd. I pored ovoga, procedura promene stalnog boravka bila je jednostavna: kada bi se osoba selila iz jedne republike u drugu, sve što je trebalo da uradi bilo je da dobije potvrdu o tome da je

obavestila republičke institucije u svom bivšem mestu stanovanja o svom odlasku, kao i da preda ovu potvrdu administrativnoj jedinici u svom novom mestu stanovanja, da bi se tamo registrovala.

Slovenija je bila ekonomski najrazvijenija republika bivše federacije zahvaljujući, između ostalog, i uvozu radne snage iz drugih delova Jugoslavije. Do 1990. godine, oko 200.000 osoba je imalo prijavljen stalni boravak u Sloveniji ali i državljanstvo neke druge republike (to je oko 10% stanovništva Slovenije).

Važnost određenja statusa na osnovu prijavljenog stalnog boravka počela je da se menja 1991. godine, kada su u Sloveniji pripremani zakoni vezani za osamostaljenje ove republike. Naime, republičko državljanstvo je uzeto za osnovu državljanstva novoformirane države. Tako su oni koji su bili upisani u slovenački republički registar državljana, automatski dobili državljanstvo Slovenije kao samostalne države. Međutim, status onih koji nisu bili upisani, regulisan je pomoću dva zakona: Zakona o državljanstvu i Zakona o strancima. Dva člana ovih zakona se direktno odnose na ovu kategoriju stanovništva: U 40. članu Zakona o državljanstvu piše da slovenačko državljanstvo mogu da dobiju one osobe koje nisu bile upisane u registar slovenačkog republičkog državljanstva, ali koje imaju prijavljen stalni boravak na tlu Slovenije, ako zatraže prijem u slovenačko državljanstvo (kao novoformirane države) u roku od šest meseci. U 81. članu Zakona o strancima se navodi da ovaj zakon počinje da važi za one osobe koje su stalno prijavljene u Sloveniji a koje ne apliciraju za slovenačko državljanstvo u predviđenom šestomesečnom roku.

Tako je 26. februara 1992. godine, dva meseca nakon isteka ovog roka, 18.305 ljudi bilo premešteno iz registra osoba sa stalnim boravkom u registar osoba bez ikakvog pravnog statusa u Sloveniji (nešto kao ilegalni migranti). Ova operacija, poznata pod imenom **brisanje**, sprovedena je po administrativnim odeljenjima, i to na način koji bi se mogao okarakterisati kao tajni: žrtve nisu prethodno obavешtene o ovim merama, nije im izdata niti dodeljena nikakva pisana odluka o "premeštaju", niti su imale pravo pritužbe. Brisanjem je država Slovenija oduzela pravnu osnovu postojanja 1% svojih stanovnika u jednom danu, jer su od tog trenutka svi njihovi dokumenti izdati u Sloveniji prestali da važe. Treba napomenuti i da države odakle izbrisane osobe potiču – ili države odakle potiču njihovi roditelji, jer među izbrisanimima ima puno migranata druge generacije – još nisu bile formirane ili su bile u ratnom stanju.

Sve ovo je automatski dovelo do ozbiljnih posledica. Gubljenjem svakog pravnog statusa, izbrisani su izgubili radna mesta i nisu mogli da se zaposle, nisu mogli da se upišu u srednje škole i na fakultete, dobiju besplatnu zdravstvenu negu, socijalnu ili pomoć za nezaposlene, bili su iseljivani iz svojih stanova i gubili stanarska prava (uključujući i pravo otkupa stanova iz društvenog vlasništva nakon prelaska sa socijalističke na kapitalističku ekonomiju), nisu mogli da potpišu nikakav ugovor niti neki drugi zvanični dokument. Bili su podvrgavani policijskim kontrolama na dnevnoj bazi, deportovani iz države, zatvarani u centre za strance. Ukratko, postali su ranjivi u svakom aspektu svojih života, i stavljeni, kako sami često kažu, u neku vrstu vakuma, ni na zemlji ni na nebu.

Iako su neke institucije, uključujući Evropsku komisiju u 1996. i 1997. godini, ukazivale na ovaj problem, u narednim godinama izbrisani su prepušteni sami sebi. Pošto je brisanje

bilo tajni čin, njegove žrtve su postajale svesne svog položaja u različitim situacijama – kada bi ih zaustavila policija, kada bi bili pozvani na administrativno odeljenje, gde su njihovi dokumenti bili konfiskovani, ili kada bi tamo otišli da započnu neki formalni proces, ili kada bi ih zaustavili i sprečili ulazak u Sloveniju na granici na povratku iz posete rođacima, itd. Mnogi od njih su postali ubeđeni da su žrtva neke birokratske greške, koja se tiče samo njih pojedinačno (ili još i njihovih najbližih srodnika), i borili su se sa tom situacijom na različite načine - neki su sami napustili zemlju ili su, pak, bili deportovani, neki su iščekivali bilo kakvo rešenje, ali je ipak većina njih započela dugotrajne i komplikovane postupke za dobijanje kakvog god statusa (dozvole za privremeni ili stalni boravak stranca, državljanstva i sl.).

Veličina kršenja ljudskih prava je otkrivena tek 1999. godine, kada je Ustavni sud Slovenije doneo odluku (predloženu još 1994. godine), prema kojoj je brisanje protivzakonito a Zakon o strancima protivustavan, jer, kada je Slovenija postala nezavisna, nije regulisao prenos pravnih statusa osoba iz drugih republika bivše Jugoslavije. Takođe, njom je zabranjena i deportacija izbrisanih. Kao odgovor na ovu odluku, Vlada Slovenije je donela dva zakona (ZUSDDD 1999. godine, kao i dodatne članove Zakona o državljanstvu 2002. godine), koji su omogućili izbrisanimima da dobiju dozvolu za stalni boravak ili slovenačko državljanstvo ali samo od datuma dobijanja dozvole na dalje i samo onima koje su bez prekida živeli u Sloveniji ostavljajući na taj način višegodišnju prazninu u zvaničnim biografijama izbrisanih.

Tokom 2002. godine izbrisani su se organizovali u Asocijaciju izbrisanih stanovnika Slovenije i počeli da vrše pritiske na državu – manifestacijama, štrajkovima glađu, organizovanjem okruglih stolova, nedeljama izbrisanih, koje su se održavale jednom godišnje, različitim političkim akcijama – s namerom

da reše problem izbrisanih. Jedan od najvećih uspeha te organizacije je druga Odluka Ustavnog suda Slovenije 2003. godine, koja je potvrdila prethodnu ali i dala direktije za rešavanje celog problema: Ministarstvo unutrašnjih poslova trebalo je odmah i automatski da prizna dozvole za stalni boravak i to retroaktivno, od dana brisanja, onima koji su već dobili status osobe sa dozvoljenim stalnim boravkom na tlu Slovenije. Da bi se uredio status onih osoba koje imaju samo dozvolu za privremeni boravak ili još uvek nemaju nikakav status, nadležnom ministarstvu je rečeno da mora da pripremi zakon koji bi bio prihvaćen u roku od šest meseci od objavljivanja te odluke. Na taj način bi zvanične biografije izbrisanih osoba bile bez praznine od nekoliko godina, a takođe bi se obezbedila formalna osnova za ispravljanje negativnih posledica.

Nakon toga je počelo da se dešava nešto zaista neverovatno – stranke leve koalicije koje je trebalo da sprovedu odluku Ustavnog suda, nameravale su da reše ovaj problem donošenjem dva zakona. Međutim, pošto je to bila predizborna godina, desne opozicione stranke su otpočele antikampanju tvrdeći da su izbrisani državni neprijatelji, bivši agresori ili, u najmanju ruku, izdajice koje su bile protiv osamostaljenja Slovenije. Tako su 2004. godine – uz pomoć svojih pristalica – desne opozicione stranke pokrenule proceduru za devet inicijativa za referendum o dva pomenuta predložena zakona. Zbog pasivnosti i neodlučnosti levih stranaka, jedna inicijativa je prošla i tako je 4. aprila 2004. godine sproveden referendum na kome je 95% glasača bilo protiv implementacije Odluke Ustavnog suda.

Tri nedelje kasnije, Slovenija je postala član EU a šest meseci kasnije, desne stranke su dobile izbore. Niti jedan od predloženih zakona nije usvojen.

Na dan ulaska u EU, 1. maja 2004. godine, izbrisani Slovenije su se proglasili za izbrisane

Evrope, što su naglasili u pismu predsedniku Evropske Komisije Romanu Prodiu. To pismo je potpisalo 40 italijanskih poslanika. U 2005. godini više nije bilo drugih opcija osim da se to pitanje internacionalizuje. Tako je 2006. godine 11 izbrisanih uz pomoć onih koji su im pomagali ili ih podržavali, kao i uz pomoć italijanskih advokata u okviru Studija Lana Lagostena-Bassi, predalo tužbu na Sudu za ljudska prava u Strazburu, što je bilo propraćeno **Karavanom izbrisanih**, tj. odlaskom izbrisanih u Evropski Parlament. Na putu ka Evropskom Parlamentu, izbrisani su se susreli sa poslanicima Regionalne Skupštine Furlanije – Julijske Pokrajine, posetili su Nacionalnu skupštinu u Parizu, susreli se sa poslanicima Udružene evropske levice u Briselu i održali sastanak sa Evropskim komesarom Frankom Fratinijem.

U međuvremenu, od 2002. godine na dalje, više nevladinih organizacija, evropskih komiteta i komiteta Ujedinjenih nacija (Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije, Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije, Komitet Ujedinjenih Nacija za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Komesar Saveta Evrope za ljudska prava, Amnesty International, i td.), ukazivalo je na problem izbrisanih i ubeđivalo Vladu Slovenije da sprovede odluku Ustavnog suda. Ovome treba dodati tri pitanja koja su postavili članovi Evropskog parlamenta Evropskoj Komisiji a koja su se odnosila na problem izbrisanih Slovenije – na koje je odgovor uvek bio da je to unutrašnja stvar Slovenije – kao i dva predstavljanja u LIBE komitetu.

Jedini odgovor slovenačke vlade bilo je pripremanje Nacrta ustavnog zakona, koji je opet stavljen u proceduru krajem 2007. godine, dva meseca pre nego što je Slovenija postala prva nova članica koja predsedava EU, i koji ne samo da nije u skladu sa Odlukom Ustavnog suda Slovenije iz 2003. godine, već je i direktno krši.

Prevela Marta Stojić

Nevidljivi: Pravno nevidljiva lica

U razgovoru sa **Ivankom Kostić**, izvršnom direktorkom **Praxisa**, organizacijom koja se bavi pravnom zaštitom izbeglica i interno raseljenih lica (IRL), kao i pripadnika nacionalnih manjina, rečeno nam je da "svaki pojedinac ima pravo da bude priznat kao subjekat prava. Tek kao subjekt prava, pojedinac može da uživa i druga prava i slobode. Svojstvo subjekta prava se stiče po rođenju, upisom u matičnu knjigu rođenih. Sa stanovišta pravnog poretka, ljudi koji nisu upisani u matičnu knjigu rođenih ne postoje, oni su „pravno nevidljivi“, ne uživaju svoja prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, na obrazovanje, ne mogu da uživaju imovinska prava, ne mogu da glasaju na izborima itd.”

Praxis, između ostalog, pruža besplatnu pravnu pomoć licima bez pravnog subjektiviteta, odnosno licima koja nisu upisana u matične knjige rođenih, u upravnim i sudskim postupcima. "Dugogodišnje iskustvo u radu na pojedinačnim predmetima nas je navelo na zaključak da je ovaj problem izuzetno težak i da je neophodno da se hitno sistemski reši", kaže gđa **Kostić**.

Lica bez pravnog subjektiviteta, odnosno lica koja nisu upisana u matične knjige rođenih

- Lica koja nisu upisana u matičnu knjigu rođenih su „pravno nevidljiva“, ne uživaju svoja prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, na obrazovanje, ne mogu da uživaju imovinska i druga prava.

- Da bi se naknadno upisala, moraju da vode upravne i sudske postupke, i nažalost, u većini slučajeva zavise od stručne pravne pomoći.

- U praksi, ovi postupci su složeni, dugotrajni i često sa neizvesnim ishodom. Uprav-

ni postupak, ukoliko stranka raspolaže svim dokazima traje oko 5 meseci od momenta podnošenja zahteva. Nažalost, ova lica obično ne raspolažu potrebnim dokazima, te postupci traju i duže od godinu dana.

- Praksa sudova i organa uprave u ovoj oblasti je neujednačena. Dokazi se ne pribavljaju po službenoj dužnosti, te je sav teret dokazivanja na podnosiocima zahteva. Nadležni organi uprave od slučaja do slučaja različito cene istu vrstu dokaza. Poseban problem je što pojedini sudovi insistiraju da se u postupku utvrđivanja materinstva i očinstva kao dokaz izvede DNK analiza ili upoređivanje krvnih grupa, što u proseku košta od 40.000,00 za DNK analizu, a 80.000,00 dinara za upoređivanje krvnih grupa. Za ova lica koja su nezaposlena i žive u dubokom siromaštvu, ovi troškovi su nezamislivi.

G-đa **Kostić** kaže da "do sada nije bilo sistemskih napora da se ovo pitanje reši, ali je očigledno da se kontinuiranim izbegavanjem rešavanja ovog problema, on samo uvećava. Rešavanjem ovog pitanja na sistemski način, država bi omogućila jednako uživanje i zaštitu prava i sloboda svima koji žive pod njenom jurisdikcijom.

Neophodno je posebnim zakonom regulisati problem pravno nevidljivih lica, i to na jednostavan i efikasan način, neopterećen brojnim formalnopravnim uslovima, kako u pogledu podataka o rođenju jednog lica, tako i u pogledu njihovog dokazivanja. Praxis je pokrenuo inicijativu za pronalaženje takvog sistemskog rešenja ovog problema. Uz podršku **Praxisa**, UNHCR-a i OEBS-a, pravni eksperti Centra za unapređenje pravnih studija su izradili Model zakona o postupku priznavanja pravnog subjektiviteta. Pored

Raspored evidencije izmeštenih matičnih knjiga sa Kosova

U skladu sa dopunama Zakona o matičnim knjigama ("Sl. glasnik RS", br. 57/2003) koje su stupile na snagu 7. juna 2003. godine, vođenje matičnih knjiga za područje Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija obezbeđuju organi uprave:

- * grada **Niša** za opštine: Priština, Podujevo, Glogovac, Obilić, Lipljan i Kosovo Polje;
- * grada **Kragujevca** za opštine: Peć, Istok i Klina;
- * opštine **Kraljevo** za opštine: Kosovska Mitrovica, Srbica, Zubin Potok, Vučitrn, Zvečan i Leposavić;
- * opštine **Kruševac** za opštine: Prizren, Orahovac, Suva Reka i Gora;
- * opštine **Jagodina** za opštine: Đakovica i Dečani;
- * opštine **Vranje** za opštine: Gnjilane, Vitina, Kosovska Kamenica i Novo Brdo;
- * opštine **Leskovac** za opštine: Uroševac, Kačanik, Štimlje i Štrpce.

donošenja novih propisa, neophodno je povećati materijalne i ljudske resurse nadležnih opštinskih organa uprave koji se bave ovim pitanjima, kako bi se licima bez pravnog subjektiviteta omogućilo efikasno ostvarivanje svih prava”.

Teškoće u nabavci ličnih dokumenata

Prema gđi **Kostić**, glavne prepreke sa kojima se suočavaju interno raseljena lica sa Kosova u pristupu ličnim dokumentima su:

- udaljenost matičnih službi koje vode matične knjige sa Kosova i izmeštenih policijskih stanica, od mesta njihovog boravka,
- plaćanje administrativnih taksi za obradu zahteva,
- nemogućnost prijave boravišta Roma koji žive u nelegalnim naseljima,
- neefikasnost matičnih službi u obradi zahteva za izdavanje dokumenata,
- nedostatak informacija odnosno neobaveštenost o njihovim pravima, kao i
- neujednačena praksa u sprovođenju upravnih i sudskih postupaka u slučajevima kada su matične knjige uništene ili nestale i kada ranije nije izvršen upis u matične knjige.

Raseljeni Romi

G-đa **Kostić** kaže da je "posebno težak položaj interno raseljenih Roma, koji često žive u nelegalnim i nehidijenskim naseljima,

nezaposleni su i žive ispod donje granice siromaštva. Neke procene govore da trenutno u Srbiji živi nekoliko desetina hiljada lica, uglavnom Roma, čiji pravni subjektivitet nije priznat, iako je pravo na pravni subjektivitet osnovno ljudsko pravo, zagantovano međunarodnim propisima i Ustavom Republike Srbije”.

Podaci UNHCR-a

G-đa **Kostić** nam prenosi podatke UNHCR-a prema kojim je u zvaničnim kolektivnim centrima u Srbiji smešteno približno 6.500 raseljenih lica (oko 5.000 IRL i 1.500 izbeglica).

U takozvanim „nezvaničnim“ kolektivnim centrima, u kojima raseljena lica nemaju pravo na državnu potporu i humanitarnu pomoć, živi oko 2.000 IRL i 600 izbeglica.

Readmisija

G-đa **Kostić** kaže da procene Saveta Evrope govore da će od 50.000 do 100.000 lica biti obuhvaćeno readmisijom, kao i da je većina ovih lica romske nacionalnosti.

Praxis će povratnicima po readmisiji takođe pružati pravnu pomoć u pribavljanju dokumenata i rešavanju problema u vezi sa priznavanjem pravnog subjektiviteta. Međutim, za sada jos uvek nije poznato kolika će biti potreba za ovom vrstom pomoći. Pored toga, pružaće ovim licima

pravnu pomoć i u pristupu drugim pravima u Srbiji, kao i dokumentima i imovinskim pravima na Kosovu.

Praxis

Praxis pruža pravnu pomoć u svojim kancelarijama u Beogradu i Kraljevu, kao i na terenu. Mobilni pravni timovi Praxisa obilaze raseljena lica u privatnom smeštaju, u kolektivnim centrima i romskim naseljima širom Srbije.

Pružanjem besplatne pravne pomoći Praxis nastoji da omogući raseljeničkoj populaciji (izbeglicama i IRL) pristup dokumentima, povraćaj imovine u posed, zaštitu njihovih prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, rad, penziju, obrazovanje i dr.

Pored toga Praxis nastoji da doprinese uklanjanju sistemskih prepreka koje sprečavaju raseljeničku populaciju u ostvarivanju svojih prava, te da doprinese poboljšanju kvaliteta života, smanjenju siromaštva i stepena socijalne ugroženosti ove populacije.

Zajedničkim snagama, Praxis, Centar za unapređenje pravnih studija, UNHCR i OEBS će preduzeti razne aktivnosti do kraja ove godine, sa ciljem da se skrene pažnja nadležnim državnim organima, i celokupnoj javnosti, da je neophodno hitno sistemski rešiti problem. „pravno nevidljivih“ lica.

Izdavač:

Pokret za slobodu – Freedom Fight

Prevodioci:

Marta Stojić i Martin Stevanović

www.pokret.net

www.freedomfight.net

info@pokret.net

pismo@freedomfight.net

063/83.83.882

besplatno izdanje